

Szabadidő felmérések a Szovjetunióban

L. BIBIK és M. MARKOVICS

A szabadidőnek a termelés gyors fejlődése és a munka növekvő termelékenysége egyenes következményeként való állandó növekedése elengedhetetlen feltétele a dolgozók eszmei, kulturális és erkölcsi fejlődésének. A szabadidő növekedése a szocialista társadalom fejlődésének objektív törvényszerűsége, a szocialista társadalom egyik legnagyobb vívmánya. Marx előre látta, hogy a kommunista társadalomban a közjólét kritériuma már nem a munkaidő, hanem a szabadidő lesz. Ez a gondolat első pillanatra meglepőnek tűnhet, hiszen ismeretes, hogy a közjólét a munkából fakad, azaz — más szavakkal — a munkaidővel lehet mérni. A munka magasfokú termelékenysége azonban lehetővé teszi, hogy az emberek mindazt, amire szükségük van, rövid idő alatt létrehozzák. A szabadidő további növelése pedig — a kulturális-műszaki és az általános műveltségi színvonal fokozásával — a munka termelékenységének további növelését teszi lehetővé. A munkaidő és a szabadidő között kölcsönhatás van, a kettőt nem lehet egymástól élesen elhatárolni. Ez a szocializmus, de különösen a kommunizmus viszonyaira jellemző. Marx ragyogónak találta egy ismeretlen szerző következő gondolatát: „A nemzet valójában akkor gazdag, ha 12 helyett 6 órát dolgoznak. Az az idő, amellyel szabadon lehet rendelkezni — gazdagság”. Marx rámutatott arra, hogy a szabadidő — amely részben pihenésre, részben magasabb szintű tevékenységre szolgál, és lehetőséget ad az emberi képességek fejlesztésére, az ember sokoldalú fejlődésére — maga termelőerővé és a jövőben a közjó mértékévé is válik.

A dolgozók jólétének jellemzése nem lenne teljes, ha figyelmen kívül hagynánk a közjólét olyan tényezőjét mint a szabadidőt. A szabadidő és ésszerű kihasználása a dolgozók életszínvonalának egyik tényezője.

A Szovjetunióban 1960-ban befejeződött a munkások és az alkalmazottak rövidített munkanapra való áttérésének első szakasza. Ennek eredményeként a nem munkával töltött idő évente mintegy 360 órával növekedett meg, ami majdnem kéthónapos szabadságnak felel meg. A szabadidő növelésében nagy jelentősége van a munkanap csökkentésének. A Szovjetunióban a munkahét tartama csak 39,4 óra, azaz átlagosan kevesebb mint az Egyesült Államokban, Franciaországban, Angliában, Nyugat-Németországban.

A munkanap csökkentésének eredményeként a munkások és az alkalmazottak összmunkaideje 1960-ban több mint 10%-kal csökkent, sok millió szovjet ember időbeosztása lényegesen megváltozott. Nem sokkal a hétéves terv befejezése után a munkásoknak és az alkalmazottaknak évente legalább 125 szabadnapjuk lesz. Társadalmunk előtt az a feladat áll, hogy megfelelő körülményeket teremtsen a dolgozóknak a szabadidejük racionális kihasználására, hogy megfelelő tartalommal tölthessék ki azt, összhangban az egyén igényeivel.

A nem munkával töltött idő és a szabadidő tanulmányozása és elemzése, amely eszközül szolgál az életszínvonal és az életforma tanulmányozására, a dolgozók időbeosztásának vizsgálata alapján történik.

A munkások és az alkalmazottak napi időbeosztása elvileg a következő részekből áll:

1. Munkaidő és a munkával kapcsolatosan eltöltött idő (pl. utazás a munkahelyre és onnan haza, a váltással eltöltött idő stb.).

2. Házimunkára fordított idő (főzés, bevásárlás, gyermekek gondozása, a ruházat rendbentartása, a takarítás, egyéb háztartási munkák).

3. A fiziológiai szükségletek kielégítésére fordított idő (alvás, evés, testápolás, gyógykezelés).

4. A tulajdonképpeni szabadidő — mely nélkülözhetetlen az ember sokoldalú fejlődéséhez és a pihenésre.

Az utóbbi három pont alatt felsoroltakat ún. munkán kívül eltöltött időnek vagy, gyakran, nem munkával töltött időnek nevezzük. A nem munkával eltöltött idő azonban nem azonos a szabadidővel. A tulajdonképpeni szabadidő szűkebb fogalom, és csak része a nem munkával (munkaidőn kívül) eltöltött időnek. *Szabadidőn azt az időt értjük, amelyet a dolgozó az egyéniségének sokoldalú fejlesztésére fordít.* A szabadidőben, ugyanúgy mint az alkotó munkával töltött időben, kibontakoznak az ember képességei, adottságai, egyéni tulajdonságai. A szabadidő magában foglalja a gyermeknevelésre, a további tanulásra, a továbbképzésre, a társadalmi munkára és más szellemi szükségletek (olvasás, rádióhallgatás, televíziózás, mozi-, színházlátogatás) kielégítésére, a sportolásra fordított időt, valamint a pihenés egyes formáit.

Ebből következik, hogy pl. a házimunkával, a munkahelyre és a haza-utazással eltöltött és a fiziológiai szükségletek kielégítésére fordított időt nem lehet a tulajdonképpeni szabadidőhöz számítani.

A jelenlegi körülmények között a dolgozók jelentős részének heti időmértékében ($7 \times 24 = 168$ óra) a házimunka mintegy 23—26, az alvás 52—54, a testápolás és az étkezés 15—17 órát vesz igénybe, és végül a tulajdonképpeni szabadidő 18—20 óra.

A munkanap, illetve a munkahét megrövidítésének közelebbi célja a szabadidő megnövelése. A tulajdonképpeni szabadidő azonban, mint láttuk, nemcsak a munkanap tartamától, hanem a házimunkával, a munkába és a haza-utazással eltöltött időktől is függ — ezeknek csökkentése pedig főleg a szolgáltatások különböző formáinak fejlődésén múlik. A probléma nagyságát a következő adatok alapján ítéldjük meg: a Szovjetunióban a 62 millió munkás és alkalmazott évi ideje kb. 540 milliárd óra, ebből a munkaidőn kívül eltöltött idő kb. 400 milliárd óra. Ha leszámítjuk az alvásra fordított mintegy 180 milliárd és az evésre és a testápolásra fordított kb. 45 milliárd óra időt, akkor 175 milliárd órát kapunk, melyből a tulajdonképpeni szabadidő, megközelítőleg, 75 milliárd órát tesz ki. A fennmaradó kb. 100 milliárd óra háztartási munkával, munkába és haza-utazással stb. telik el. Ebben a 100 milliárd órában a szabadidő növelésének nagy tartaléka rejlik. A 75 milliárd óra szabadidő helyes kitöltésének megoldásán kívül a szabadidőnek sokmilliárd órás újabb tartalékait kell feltárni a jelenleg nem munkával töltött idő 25%-át képező háztartási munkával töltött idő csökkentésével. Az így nyert időt az ismeretek bővítésére, társadalmi munkára, valamint kulturált pihenésre és egyéb — az emberi képességeket és adottságokat kibontakoztató — elfoglaltságokra lehet majd fordítani.

Habár a szabadidőt, a munkaidőtől eltérően, az egyes ember vonatkozá-

sában a társadalom nem szabályozza közvetlenül, a szabadidő helyes kihasználásában az egész társadalom érdekelt, minthogy ez az idő fejleszti az alapvető termelőerőt — az embert.

Mivel az idő kihasználásáról anyagot gyűjteni csak felmérés alapján lehet, az elmúlt időben különösen elterjedt a dolgozók egyes csoportjai időbeosztásának tanulmányozása. Minthogy a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának minden növekedése feltétlenül tükröződik az időbeosztás struktúrájának progresszív változásában, az időbeosztás rendszeres tanulmányozása nem más, mint a szocialista társadalom kommunista társadalommá történő átalakulási és fejlődési körülményeinek sajátos tanulmányozása. A szabadidő problémájában a nép anyagi jóléte emelésének, a dolgozók kommunista tudatosságra való nevelésének, a műveltség, a tudományos és a kulturális színvonal fejlesztésének kérdései egyesülnek.

Ha a burzsoá szociológusokat (Webert, Burckhardtot, Braunt) hallgatjuk, azt hihetnők, hogy a kapitalista országok dolgozóinak sok a szabadidejük. De mit értenek ők szabadidőn? Egyrészt eltitkolják a különböző osztályhelyzetű emberek szabadidejének nagyságában és tartalmában rejlő éles különbségeket, másrészt — azonosítva a két fogalmat — az egész munkaidőn kívüli időt a szabadidőbe számítják, a munkanélküliség, a betegség stb. idejét is. Az ilyen logika szerint minél tovább tart a munkanélküliség, annál több a dolgozók szabadideje — a kapitalista társadalomban a szabadidőt nem is lehet elválasztani a munkanélküliség, a nem teljes foglalkoztatottság vagy a társadalmi környezet okozta kényszerű szabadidőtől.

A burzsoá állam nem érdekelt a dolgozók sokoldalú fejlesztésében, minthogy ebben az esetben csak a politikailag érettebbé és tudatosabbá vált munkások akcióinak fokozódására számíthat. A kapitalista társadalomban a munkaidő és szabadidő viszonyában változások csak éles konfliktusokon keresztül következhetnek be. A munkásosztály csak a kizsákmányolókkal vívott elkeseredett küzdelemben tudja kiharcolni a munkanap csökkentését. Ezek a vívmányok nem kis mértékben a szocialista rendszer létezésének köszönhetőek, de gyakran csak ideiglenesek, nem tartósak.

A burzsoá szociológusok (Friedmann, Gurvich stb.) véleménye szerint a munkaidő és a szabadidő egymással szemben állnak, úgy mint — a teológusok elképzeléseiben — a pokol és a paradicsom. Minthogy — állítják ők — a munka folyamatában a jelenlegi körülmények között az emberi méltóságot a munkás számára nem lehet megőrizni, ezért az élet igazi értelme a munkától való menekülésben, a szabadidőben, a pihenésben rejlik.

Magától értetődik, hogy a burzsoá ideológusok a mechanikus munkáért, az élet embertelenné válásáért, a mechanizált, tartalmatlan szabadidőért a korszerű technikát teszik felelőssé, de itt nem a technikáról van szó, hanem magáról a kapitalista rendszerről.

Kapitalista államban a kulturális—műszaki színvonal emelésének és a kulturált pihenés szervezésének anyagi eszközei is az uralkodó osztályok tulajdonában vannak, a kizsákmányolás növelését szolgálják, és a társadalom rosszul fizetett tagjainak jelentős része számára egyszerűen hozzáférhetetlenek. Jellemző, hogy a szegénynegyedekben még a gazdag kapitalista országokban sincsenek kertek, könyvtárak, sportpályák, de minden sarkon találhatunk kocsmát s rossz mozit. A burzsoá civilizáció által nyújtott szellemi narkotikumok, a hamis kultúra csak elkábítja a tömegeket, elzúllasztja tudatukat, nem ad nekik szellemi táplálékot, intellektuálisan nem gazdagítja őket.

Mennyi ezzel szemben a dolgozók tulajdonképpeni szabadideje és milyen ennek a struktúrája a Szovjetunióban, és hogyan változott az elmúlt 25—35 év alatt?

A dolgozók szabadidő-struktúrájának megváltozása nem spontán folyamat, ez az országunk gazdasági és kulturális életében végbement hatalmas változás eredménye. Sajnos, az egyes adatok elszigeteltsége miatt a végbement változásokat nem lehet sokoldalúan jellemezni, de a rendelkezésünkre álló anyagok is ékesszólóan bizonyítják a szabadidő nagyságának és struktúrájának lényeges változásait.

A munkások szabadidejének felhasználásáról az 1923—24. években felmért adatok szerint az összes szabadidő nem haladta meg a napi 2 órát, és elsősorban olyasmik töltötték ki, mint a tétlen pihenés, amely a szabadidőnek több mint 45%-át tette ki, a csekély produktivitású vendégeskedés (kb. 25%), nem tekintve az olyan „időtöltést”, mint a kártyázás, lottózás, valamint az egyházi szertartásokon való részvétel.

A szocializmus felépítése, a termelőerők fejlődése — amely lehetővé tette a munkanap csökkentését —, valamint a lakosság kulturáltsága és anyagi jóléte növekedésének hatására több, mint kétszeresére növekedett a tulajdonképpeni szabadidő, s ami a legfontosabb: a szabadidő tartalma felismerhetetlenül megváltozott. Erről tanúskodnak a dolgozók időbeosztásáról Moszkvában, Novoszibirszkben, Szverdlovszkban, Leningrádban, Krasznajarszkban Sztalinszkban, Pavlov-Paszadban és Tbiliszipben készített felmérések.

A moszkvai Abroncsgyár munkásainak időbeosztásáról a Munkatudományi Intézet 1960-ban készített felmérése azt mutatta, hogy a dolgozók tulajdonképpeni szabadidejéből kb. 20%-ot foglal el a tanulás és a továbbképzés, olvasásra mintegy 15%-át fordítják. Jelentős időt töltenek a gyermekek nevelésével és társadalmi munkával. Kulturális intézmények (klubok, mozi, színház) látogatására szabadidejüknek kb. 10%-át, a televíziós adások nézésére és rádióhallgatásra mintegy 15%-át fordítják. Ily módon jelenleg a dolgozók szabadidejének struktúráját nem a tétlen pihenés, hanem az önképzés és a kultúra, a szellemi és a fizikai fejlődés, a társadalmi tevékenység és az alkotás jellemzi. Jelentős előrehaladás az emberek sokoldalú fejlődésében az, hogy a Szovjetunió polgárai közül — mint a legutóbbi összeírás mutatta — a fizikai munkával foglalkoztatottak kerek egyharmada rendelkezik közép- és főiskolai képzettséggel. Mindez nem lehet hatástalan a szabadidő struktúrájára, annak lényeges javulására. Egy másik moszkvai gyárban, a „Frézer”-gyárban végzett felmérés azt mutatta, hogy a tulajdonképpeni szabadidő kihasználásának leghaladóbb struktúrája a kommunista munkabrigád címért harcoló munkásokra jellemző.

Milyen különbség van a gyár egy kommunista munkabrigádja tagjai és a többi dolgozó szabadidejének struktúrája között?

A tulajdonképpeni szabadidő felhasználásának
alapelemei

A kommunista munkabrigád tagjainak időfelhasználása a többi dolgozókéhoz képest

Tanulás és továbbképzés	4-szer több
Gyermekeknevelés	2-szer több
Mozi- és színházlátogatás	1,8-szer több
Olvasás	1,5-szer több
Vendégeskedés	1,9-szer kevesebb
Tétlen pihenés	2,2-szer kevesebb

A kulturális szükségletek kielégítése a szovjet emberek számára ugyanolyan lényegessé vált, mint az elsődleges szükségleteké.

És mennyire megváltozott a kolhoztag szabadideje, mennyire különbözik ennek struktúrája az egyénileg dolgozó paraszt szabadidejének struktúrájától. Idézzük az idevágó adatokat.

Az 1923. évi felmérés adatai szerint az egyénileg gazdálkodó paraszt szabadidejének struktúrája rendkívül primitív volt: első helyen a nem beosztott idő állt (51% — már ez is mutatja az idővel való rossz gazdálkodást és különösen a nem kielégítő kihasználását), majd sorra: a vallási szertartások, templomlátogatás (18%), tétlen pihenés (17%) és végül a szórakozás (14%).

A Munkatudományi Intézet által a herszoni terület Kirov- és „Új élet”-kolhoza tagjainak időbeosztásáról készített felmérés adatai tanúsítják, hogy mennyire eltávolodott a kolhozparaszt tulajdonképpeni szabadidejének struktúrája a háború előttitől.

A tulajdonképpeni szabadidő felhasználásának alapelemei	Az időfelhasználás (%)
Tanulás és továbbképzés	7,5
Olvasás	26,0
Rádióhallgatás, televíziónézés	13,0
Klub-, művelődési otthon-, mozilátogatás	17,0
Játékok, szórakozás	11,0
Vendégeskedés	15,0
Egyéb	10,5

Jellemző az is, hogy az Altáj-vidék és a Herszon-terület 4 kolhozában készült felmérés szerint a kolhoztagok közül a férfiak 84%-a és a nők 79%-a pihenőnapjukon több mint két órát szellemi szükségleteik kielégítésére fordítottak. A felmérés napján minden harmadik férfi kolhoztag és minden hetedik nő kolhoztag olvasott; erre a férfiak átlagosan 1 óra 27 percet, a nők 1 óra 07 percet fordítottak. A klubok, művelődési otthonok, mozik látogatása hétköznapi jelenséggé vált: vizsgált pihenőnapon minden harmadik kolhoztag volt klubban vagy moziban.

A Munkatudományi Intézetnek a herszoni terület és az altáji körzet kolhozcsaládjai körében végzett felmérése azt mutatta, hogy az élenjáró kolhozokban (a Kirov-kolhoz a herszoni területen, a Rogyina-kolhoz az altáji körzetben), ahol magasabbak a jövedelmek és már vannak bizonyos közszolgáltatási intézmények — éttermek, gyermekintézmények, szolgáltató vállalatok — a kolhoztagok szabadideje hetenként 4—7 órával több — a házimunka végzésére fordított idő ugyanennyivel kevesebb — mint a szomszédos artelek kolhozparasztjaié.

Ezek az adatok a nép anyagi jólétének emelkedése és a szabadidő növekedése, jobb kihasználása közötti közvetlen kapcsolatot mutatják.

Mihelyt megvalósul a falvak közművesítése, s városi jellegű lakótelepekké fejlődnek, komfortos lakóházakkal, közművekkel, szolgáltató vállalatokkal, kulturális és gyógyintézetekkel, a falvak dolgozóinak szabadidőstruktúrája semmiben sem fog különbözni a városi dolgozókéétól.

A szovhozmunkások és a kolhoztagok időbeosztásának az ország több területén történt felmérése azt bizonyítja, hogy a szabadidőstruktúrájuk lassanként kiegyenlítődik.

Minthogy sok millió munkás és alkalmazott munkanapja egy órával csökkent — és a jövőben, a munkahéttel együtt, még rövidebb lesz —, már most időszerű felvetni, hogyan használjuk ki ezt a többletórát. Meg kell vizsgálni, hogy ez valóban az igazi szabadidő órájává vált-e, valóban a dolgozók sokoldalú fejlődését szolgálja-e.

A Munkatudományi Intézetnek a moszkvai Abroncsgyárban végzett — fentebb már említett — felmérése mutatja, hogy sok munkás (és különösen az ifjúság) egyre több időt szentel a tanulásnak, a továbbképzésnek, más szakmák elsajátításának, valamint társadalmi munkának, könyveknek, színháznak, mozinak, sportnak. A megkérdezettek több, mint fele tanul anélkül, hogy a termelő munkát abbahagyta volna. Ebben a gyárban, 200 munkáscsalád időbeosztásának felmérése alapján nyert adatok szerint, naponta kb. 2 órát fordítanak tanulásra, továbbképzésre, kulturális programokra, pihenésre és sportra. Ez, természetesen, nem elegendő. A rövidített munkanapra való áttérés óta jelentős változás történt a szabadidő felhasználása terén. Így, például, 30%-kal több munkás és alkalmazott látogatja ma már legalább hetenként egyszer a filmszínházakat, 20%-kal többen nézik naponta a televízió adásait és hallgatják a rádiót, a rendszeresen sportoló dolgozók száma 10%-kal nőtt, 23%-kal több munkás és alkalmazott van, akik — a napilapokon kívül — naponként olvasnak folyóiratokat és könyveket, s 10%-kal több munkás és alkalmazott végez szabadidejében társadalmi munkát. A több szabadidő következtében megnőtt a műkedvelők száma is.

Jellemzők az olyan adatok is, hogy például Szverdlovszk, Krasnojarszk és más városok üzemeiben a rövidebb munkanapra való áttérés után három hónappal megnőtt az esti iskolákra és technikumokra jelentkező munkások száma, észrevehetően emelkedett az újitóké és a feltalálóké, 30%-kal több lett az üzemi könyvtárlátogatóké. Alaptalanok és nevetségesek a kapitalizmus apológétáinak olyan a kijelentései, hogy a szabadidő a munkások számára társadalmi bajok forrása lesz, mert céltalanul pazarolják el az értékes órákat, és, minthogy leszoknak a munkáról, az időt részegeskedésre, garázdaságra fordítják, s ezáltal degenerálódnak.

De még elég sokan vannak, akik meggondolatlanságból haszontalanul fecsérelik el szabadidejüket. Ebbe azonban még akkor sem nyugodhatunk bele, ha ezek az emberek teljesen meg is vannak elégedve az ilyen időtöltéssel. Az egyéni elégedettség nem lehet felső kritérium.

A dolgozók szellemi igényeinek megítéléséhez nem elég azt tudni, hogy hány könyvtár, kultúrpalota, színház és cirkusz működik egy körzetben vagy lakótelepülésen, hány rádió- és televízió előfizető van, hányan vesznek részt a főiskolák esti és levelező oktatásában (bár ezeknek az adatoknak az ismerete is nagyon fontos), hanem ismernünk kell a dolgozók időbeosztásának strukturáját is, mivel az előbb említett adatok még nem mutatják meg a szabadidő nagyságát, kihasználásának fokát, irányát és lehetőségeit a kulturális színvonal emelésére. Azonos számú kulturális intézmény esetében is különböző lehet a dolgozók szabadidejének felhasználási mérlege. A szabadidőstruktúráról szerzett adatok ebben az értelemben hasznos kiegészítő mutatókat szolgáltathatnak.

A szabadidő felhasználásának tanulmányozásakor teljes egészében meg kell vizsgálni az időbeosztás struktúráját, rá kell mutatni a kialakulóban levő összefüggésekre. A szabadidő felhasználása demografikus tényezőkön (nem, kor, családösszetétel) kívül függ a dolgozók kulturális-műszaki színvonalától, életkörülményeitől, a pihenés megszervezésétől.

Azt is tekintetbe kell venni, hogy a különböző évszakokban, a különböző napokon a dolgozók kulturált pihenésének, időöltésének megszervezése, általános műveltségük emelése különböző mértékű és irányú erőfeszítést igényel. Másképpen kell megoldani a pihenés racionális megszervezését a napi munka utáni szabadidőben (figyelembe véve a különböző műszakokat), másképpen a munkaszüneti és az ünnepnapokon, ismét másképpen a szabadság idején.

A munkaidő csökkentése és a munkaidőn kívüli idő növelése önmagában még nem vezet automatikusan a tényleges szabadidő növekedéséhez, és esetleg nem is hozza meg a kívánt eredményt, ha nem teszünk egyidejűleg erőfeszítéseket a háztartási munkára fordított idő csökkentésére, a dolgozók életkörülményeinek javítására, ha nem tervezünk meg és nem teszünk konkrét intézkedéseket a kulturális-jóléti közintézmények munkájának ésszerűsítésére. Sok itt a fontos teendő: a közlekedés szabályozása (különösen csúcsforgalmi időben), a közétkeztetési hálózat munkájának megjavítása, az önkiszolgáló kereskedelem fejlesztése, a félkész ételek, az előrecsomagolt cikkek árusítása, előfizetéses menük házhoz szállítása.

A dolgozók időbeosztásáról az ország különböző városaiban végzett számos vizsgálat azt mutatja, hogy a tulajdonképpeni szabadidő nagysága fordított arányban van a házimunkára fordított teljes időmennyiséggel. Ez látható a következő adatokból:

Háztartási munkára fordított

a tulajdonképpeni szabadidő

2—3	} óra esetén
3—4	
4—5	
5—7	

5,5—4,5	} óra
4,5—3,5	
3,6—2,6	
2,8—0,8	

Az adatok azt mutatják, hogy az a 6—7 órai időmennyiség, amely magában foglalja a házimunkára fordított időt és a tulajdonképpeni szabadidőt, minden egyes csoportra nézve viszonylag állandónak tekinthető. Nagyon fontos ennek a megállapítása, tekintve hogy a házimunka főleg a nőket terheli.

A moszkvai Abroncsgyárban végzett vizsgálat azt mutatja, hogy hétköznapiokon a szabadidő és a pihenő idő struktúrája családos férfiaknál, illetve nőknél még mindig nagyon különböző. Így például a férfi átlagosan kétszer annyi időt szentelhet tanulásra, négyszer annyit olvasásra, kétszer annyit televíziónézésre és mozilátogatásra, mint a nő. Ez abból adódik, hogy a férfiak sokkal kevesebbet foglalkoznak házimunkával. Feltűnően nagy a szabadidőkülönbség a kisgyermekes nők és a férfiak között.

A házimunka okozta nagy megterhelés miatt a nők tényleges szabadideje néha 1,5—2-szer kevesebb, mint a férfiaké. A férfiak és a nők időbeosztását elsősorban a dolgozók jobb közellátásával lehet kiegyenlíteni.

A Munkatudományi Intézet 1960-ban és 1961 elején több ipari vállalatnál gyűjtött vizsgálata és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Szibériai részlegéhez tartozó Közgazdaságtudományi Intézet adatai azt mutatják, hogy a munkás- és az alkalmazotti családokban a nők házimunkára fordított ideje munkafajták szerint kerekén a következőképpen oszlik meg:

A házi munka fajtája	Időfelhasználás (%)	
	A Munkatudományi Intézet adatai	A szibériai Közgazdaságtudományi Intézet adatai
Főzés, vásárlás	40	45
Gyermekgondozás	20	14
A ruházat gondozása	15	14
Takarítás	10	13
Egyéb házimunkák	15	14
	100	100

Nőknél a házimunka olykor napi 4—5 órát vesz igénybe — ebből is látható, milyen fontosak a házimunkára fordított idő csökkentésére irányuló intézkedések.

Míthogy minden családban a legmunkaigényesebb művelet a főzés (beleértve a bevásárlásra fordított időt), újabban egyre inkább bővül a közétkez-tetési hálózat, mind több az olyan étterem, amely az ebédet házhoz szállítja.

Az életkörülmények megváltozása erősen kihat a házimunkával eltöl-tött időmennyiségre. A teljesen közművesített komfortos új házakban lakó dolgozók kb. 35—40%-kal kevesebb időt fordítanak házimunkára, mint azok, akik nem közművesített házakban élnek, s így több a szabadidejük is. A meg-valósuló nagyarányú lakásépítési terv, amely csatornázást, víz- és gázellátást is nyújt majd, nagy mértékben csökkenteni fogja a dolgozók háztartási mun-káját, több szabadidőt fog nekik biztosítani.

A társadalomnak, az ifjúság kommunista nevelése, sokoldalú fejlődésé-nek biztosítása céljából, törődnie kell a fiatalok időbeosztásának megjavításá-val is. Ebből a célból a terv előirányozza a képzőművészeti, a zenei, a sport-szakiskolák és más iskolák hálózatának bővítését az úttörőházakban és a kul-túrpalotákban, a népfőiskolákon, a szabadegyetemeken stb.

A szabadidő problémáját vizsgálva hangsúlyozni szeretnénk, hogy itt két kérdést kell megkülönböztetnünk: egyfelől a szabadidő meghosszabbításá-nak kérdését, másfelől a szabadidő ésszerű kihasználásának lehetőségeit. Sok dolgozó — különösen családós nő — esetében a legfontosabb a szabadidő megnövelése a társadalmi szolgáltatások kibővítése révén, ugyanakkor más dolgozók — különösen az ifjúság — számára a szabadidő helyes kihasználása, tartalommal való megtöltése a legfontosabb.

Milyen irányban fog megváltozni a szabadidő struktúrája?

Az ember a kulturális értékek aktív alkotójává válik, egyre inkább részt vesz a gazdasági és a társadalmi élet irányításában.

Feltételezhető, hogy a közeljövőben elsősorban a szabadidő olyan részei hosszabbodnak meg, mint a tanulásra, a továbbképzésre, az általános művelt-ség fokozására, a testkultúrára és a sportra fordított idő. Később, előrelátható-lag, növekedni fog a társadalmi munka különböző formáinak súlya, a szabad-idő jelentékeny részét az általános műveltség kiegészítésére, valamint a szak-tudás emelésére fogják felhasználni.

A számítások szerint 1980-ra kb. háromszorosára nő a tulajdonképpeni szabadidő, ez hetenként 60 órát, illetve naponként 8—8,5 órát, azaz a naptári idő 35%-át teszi ki.

Ez egyrészt a munkaidő csökkenése révén, másrészt a házimunkára fordított időt csökkentő társadalmi szolgáltatások különböző formáinak fej-lődése következtében válik lehetővé.

ИЗМЕРЕНИЯ СВОБОДНОГО ВРЕМЕНИ В СССР

Л. Бибик и М. Маркович

Рост свободного, т. е. не рабочего времени является объективной закономерностью развития социалистического общества, при котором, путем повышения культурно-технического уровня и общего образования, создаются условия для повышения производительности труда и тем самым и благосостояния населения. Вследствие постепенного сокращения рабочего времени советских трудящихся требуется забота о его более рациональном использовании; особое внимание следует уделить дальнейшему сокращению так называемого не производственного времени (работы в домашнем хозяйстве).

На основании измерений досуга, проводившихся в широком масштабе в начале 20-ых годов, потом до недавно состоявшегося сокращения рабочего времени и после него, и учитывающих профессию, место жительства, пол и т. п. рабочих, авторы дают глубоко дифференцированную картину об изменениях в структуре свободного от работы времени и о его положительном влиянии на развитие личности советских трудящихся.

FREE-TIME MEASUREMENTS IN THE SOVIET UNION

L. Bibik and M. Markovics

The increase of free time is an objective and regular consequence of the development of socialist society, which, by raising the level of technical and general culture, promotes a further increase of the productivity of labour as well as, of the living standards. The continuous reduction of the working hours in the Soviet Union makes it necessary to take care of the more reasonable utilization of free time; special attention must be devoted to the further reduction of the so-called „time spent out of production (which is spent mainly on house-work).

On the basis of large-scale free-time measurements according to profession, dwelling place, sex etc., carried on at the beginning of the twenties and both before and after the reduction of working hours, introduced not long ago in the USSR, the authors present a deeply differentiated picture of the changes in the structure of free time of the Soviet working people and the positive effects of these changes on the development of their personalities.